

Specyfika kulturowa jako problem przekładowy

Elementy kulturowe obecne we wszystkich tekstach obcojęzycznych jak i w samym języku obcym mogą powodować problemy przekładowe, gdyż dotyczą wszystkich cech języka wyjściowego, którego specyfikacja kulturowa może znacząco różnić się w stosunku do języka odbiorcy danego przekładu. Pewne zachowania kulturowe danego kraju mogą obowiązywać tylko i wyłącznie w obrębie jego granic i powodować problemy przekładowe związane z celowymi zabiegami mającymi na celu przybliżenie kultury danego kraju, obywatelowi innego kraju, dla którego zachowania kulturowe innej nacji mogą okazać się nieakceptowane bądź wręcz potępiane. Różnica w specyfikacji kulturowej pomiędzy językiem wyjściowym a językiem docelowym obejmuje między innymi takie obszary elementów kulturowych jak: imiona (nie mające swoje odpowiednika w języku docelowym), nazwy instytucji, zwroty związane z codziennym życiem jak i sprawami urzędowymi (często będącymi specyficzne dla danej kultury), tradycja, obyczaje i przyzwyczajenia, odniesienia do potocznych zwrotów, historii, sztuki, oraz współczesnych wydarzeń danej kulturze (Hejwowski 2012:71-72). Tak rozumiane elementy kulturowe są nieprzekładalne w sposób dosłowny, który powodowałby identyczną reakcję zarówno u odbiorcy oryginału jak i u odbiorcy przekładu. Im mocniej tekst wyjściowy jest nacechowany kulturą tym większy problem sprawia podczas procesu przekładu, którego celem jest jak najlepsze przybliżenie kontekstu kulturowego odbiorcy tłumaczenia.

Przedstawione powyżej różnice w specyfikacji kulturowej zastosowane w przekładzie rozumiane mogą być według terminu umownego O. Wojtasiewicza jako „aluzje erudycyjne”, gdzie erudycja pojmowana jest jako „znajomość pewnych faktów” (Wojtasiewicz 1992:77). Aluzja zaś w stwierdzeniu Wojtasiewicza oznacza „wywołanie zamierzonego przez autora skojarzenia tylko u tych odbiorców, którzy ją rozumieją. Oczywiście w wypadkach przekładów prawdopodobieństwo niezrozumienia aluzji ogromnie wzrasta, gdyż odbiorcy przekładu mają znacznie mniej „erudycji” niezbędnej do zrozumienia oryginału. Dlatego też tłumacz na ogół może aluzję obiorcom przekładu wyjaśnić, ale nie może jej - w naszym rozumieniu - przedstawić, gdyż sformowanie nie będzie odpowiednikiem sformowania oryginalnego, nie wywoła u odbiorcy przekładu tych skojarzeń, jakie powstają u odbiorców oryginału” (Wojtasiewicz 1992:78-79). „Aluzje erudycyjne” można wytłumaczyć za pomocą dodania przypisu lub komentarza do tekstu przekładu, często jednak, gdy odbiorca przekładu posiada wystarczającą erudycję z zakresu kultury tekstu oryginalnego (gdy można zauważyć wspólne tradycje kulturowe obu odbiorców) nie dotyczy to wtedy już terminu

„aluzji erudycyjnej” i nie ma konieczności jej zastosowania, a co za tym idzie również wytłumaczenia aluzji odbiorcy przekładu.

Powstało wiele metod przekładu literatury nacechowanej kulturą, między innymi jak teoria J.P.Vinaya i J.Darbelneta - składająca się na trzy bezpośrednie metody tłumaczenia jak zapożyczenie, kalka i tłumaczenie dosłowne, oraz na cztery metody okrężne takie jak transpozycja, modulacja, ekwiwalencja oraz adaptacja. Teoretyk Warner Koller przestawił zaś podział na dwa rodzaje przekładu: przekład jako adaptacja (przekład, mający na celu zastąpienie specyficznych elementów oryginału ze specyficznymi elementami występującymi w kulturze odbiorcy) oraz przekład jako transfer (przekład, mający na celu zachowanie specyficznych elementów kultury oryginału i urozmaicenie nimi kultury przekładu). Obie z powyższych rodzajów przekładu odnoszą się do dwóch strategii tłumaczenia według L. Venutiego takich jak domestykacja i egzotyzacja. Przekład jako adaptacja to zastosowanie strategii domestykacji (udomowienia), przekład jako transfer zaś, to zabieg strategii egzotyzacji.

Omawiając zagadnienie specyfikacji kulturowej warto również zwrócić uwagę na opisane przez E.A. Nida spostrzeżenie dotyczące tego, iż każdy człowiek, a w rozumieniu przekładu - odbiorca, ma wrodzoną zdolność polegającą na możliwości dostosowania się do obcych zachowań, obyczajów bądź tradycji oraz wczucie się w sytuację i życie innych osób, bez znaczenia ile kilometrów ich dzieli. Można by było wywnioskować, iż patrząc przez pryzmat powyższej opinii E.A.Nida, że możliwe jest przełożenie praktycznie wszystkich pozycji z języka ojczystego na docelowe lecz zapomina się tu o tym, iż podczas procesu przekładu, tłumacze muszą obrać pewną drogę, którą będą podążać podczas tego procesu i spisana jest ona czasem na niewielkie straty w zakresie oryginalności tekstu oryginalnego w zestawieniu z przekładem.

Specyfikacja kulturowa rodzi wiele problemów tłumaczeniowych i przez wielu rozumiana jest jako coś co nie da się dokładnie przełożyć, lecz kwintesencją jest tu nie dosłowne przełożenie oryginału lecz jak najbliższe przybliżenie obcej kultury odbiorcy przekładu, która będzie dla niego zrozumiała. Może nie uda się przekazać w przekładzie dokładnie tych samych emocji jakie odczuwa odbiorca oryginału lecz nawet w tych samych krajach i kulturach występują podziały (np. społeczne), które mogą powodować różne a czasem nawet kompletnie odmienne reakcje czytelnika. Interpretacja przekładu przez tłumacza zaś, może odbiegać nieznacznie od oryginału lecz musi zawierać czynniki, które definiują ją w języku oryginalnym.

References:

Hejwowski K. (2012). Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu. Warszawa. Wydawnictwo Naukowe PWN

Wojtasiewicz O. (1992). Wstęp do teorii tłumaczenia. Warszawa. Wydawnictwo: TEPIS Sp. z o.o.